

การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลาง สู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

The Area Potential Development of Vernacular Rowhouse in Floating Markets Central Region to Public Participation Process.

ศุภโชค สนธิไชย¹

Supachock Sonthichai

¹ อาจารย์ประจำ สาขาการออกแบบตกแต่งภายในและนิทรรศการ

คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Email: supachock.so@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ได้จากผลศึกษาทั้ง 2 ด้าน กล่าวคือ 1) การศึกษาอัตลักษณ์องค์ประกอบสถาปัตยกรรมจากเรือนแถวกลุ่มแม่น้ำเกี่ยวกับรูปแบบลักษณะองค์ประกอบด้านสถาปัตยกรรมเรือนที่อยู่อาศัยในแต่ละช่วงอายุจากกายภาพของภูมิศาสตร์ที่ตั้งถิ่นฐานสังคมกลุ่มแม่น้ำในช่วงปี พ.ศ. 2250-2475 บริเวณย่านตลาดน้ำภาคกลาง และ 2) สืบค้นเก็บข้อมูลพื้นที่ตัวแทนสำคัญที่สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางวัฒนธรรมชุมชนจากภูมิทัศน์วัฒนธรรมปัจจุบันควบคู่อัตลักษณ์องค์ประกอบสถาปัตยกรรมจากเรือนแถวกลุ่มแม่น้ำกลุ่มตัวอย่างกรณีศึกษา

พบว่า บริเวณพื้นที่กรณีศึกษาเรือนแถวกลุ่มแม่น้ำภาคกลางนั้น “การเปลี่ยนแปลง” หรือ “การคงอยู่” ของรูปแบบลักษณะเรือนแถว มาจากเหตุและปัจจัยการปรับตัวคล้อยตามพฤติกรรมที่แตกต่างกันในแต่ละกิจการอาชีพพื้นถิ่น รวมถึงการปรับรูปแบบเรือนสู่ธุรกิจด้านการท่องเที่ยวที่ฝังแน่นและกระจายตัวตามตำแหน่งกลุ่มพื้นที่ค้าขายมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนั้น ส่งผลโดยตรงต่อการคงอยู่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลาง ที่สามารถบ่งชี้ให้ทราบถึงอัตลักษณ์ทางเชื้อชาติกำเนิด และวิถีการดำรงอยู่ผ่านการปรับตัวตามประเพณีทางวัฒนธรรมพื้นที่สู่การก่อเกิดภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมกลุ่มย่อยที่หลากหลายอยู่รวมตัวกัน

อีกทั้ง แนวคิดเพื่อศึกษาถึงการปรับตัวผ่านการสังเกตเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำที่แปรเปลี่ยนลักษณะรูปแบบพื้นที่การใช้งานและโครงสร้าง แสดงให้เห็นทราบถึงประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการก่อรูปลักษณะเรือนภายใต้บริบททางวัฒนธรรมสังคมกลุ่มแม่น้ำอย่างต่อเนื่อง จากความสัมพันธ์ระหว่างเรือนแถวย่านตลาดน้ำกับบุคคลภายนอกพื้นที่ต่อสภาพชุมชนสู่การเปรียบเทียบลำดับขั้นทางสังคม ตามลักษณะอิทธิพลทางสังคมจากบุคคลภายนอกพื้นที่ชุมชนเข้าสู่ชุมชนโดยแสวงหาผลประโยชน์เชิงพื้นที่ท่องเที่ยว อาจแสดงถึงสิ่งที่ไม่ได้ตั้งใจหรือตั้งใจให้เกิดขึ้นต่อ

รูปแบบอัตลักษณ์เรือน เนื่องจากความกดดันของกลุ่มอิทธิพลทางสังคมด้านระบบทุนนิยมของบุคคลภายนอกพื้นที่ชุมชน ส่งผลโดยตรงต่อการปรับเปลี่ยนในวิถีดำรงอยู่ที่ต้องอาศัยการสร้างรายได้จากกระบวนการพัฒนาตนเองให้อยู่รอดรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนเป็นหลัก แสดงถึงการเรียนรู้แนวคิดที่อาจแสดงถึงสิ่งที่ แต่สิ่งที่ปรากฏนั้นส่งผลเกิดต่อการเปลี่ยนแปลงลักษณะทัศนคติ และพฤติกรรมให้เข้าไปในรูปแบบที่สังคมยอมรับ รวมถึงพัฒนารูปแบบเฉพาะตนให้ตอบสนองสร้างเหตุผลจากแรงกระตุ้นทางสังคมร่วมสมัยให้กลายเป็นการความต้องการที่จะลอกเลียนแบบพฤติกรรมนั้นๆ ในทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาสังคมรูปแบบร่วมสมัย

คำสำคัญ: การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถว กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
ภูมิปัญญาวิถีชุมชน

ABSTRACT

In this research, The Area Potential Development of Vernacular Rowhouse in Floating Markets Central Region to Public Participation Process study of 2 issues from Local identity Vernacular Rowhouse in Floating markets central region to the study of the physical area of the geography that settled the Riverine society in 1707-1932. The relationship between the cultural context and the cultural context.

In the area of the case study of houses in the central river basin "change" or "continuation" of the row house style derived from causes and factors adapting to different behaviors in each local occupation and the adjustment of the house model to the tourism business that is ingrained and spread according to the position of the trading area from the past to the present. directly affecting the persistence of local houses in the central floating market area that can indicate the identity of the ethnic origin and existence is through the adaptation of local cultural traditions to the formation of a diverse sub-group cultural landscape.

Study adaptation through observation of local houses in floating market areas that change the form, area, use and structure. It has consistently shown important issues related to the formation of houses under the cultural context of river basin society. From the relationship between the houses in the floating market area and the people outside the area to the community condition to the comparison of the social hierarchy According to the social influence from people outside the community to the community by seeking benefits in the tourism area It may represent something unintentional or intended to happen to a house identity. The pressure of social influence on the capitalist system of people outside the community This directly affects the change in the way of life that requires generating income from the process of self-development in order to survive the community economy model. Represents the learning

of concepts that may represent what but what appears to have resulted in a change in attitude and behavior in a form that is accepted by society as well as developing individual patterns to rationalize the contemporary social impulses into the need to imitate such behaviors in a way that is suitable for the development of contemporary societies.

Keywords: Area Potential Development, Vernacular Rowhouse, Public Participation Process, Wisdom local

1. บทนำ

ตลาดน้ำภาคกลางมีหลายแห่งเนื่องจากภูมิประเทศของภาคกลางอุดมด้วยลุ่มแม่น้ำลำคลองหลายสายตั้งอยู่ตามธรรมชาติและคนที่ขุดขึ้นเพื่อใช้เป็นเส้นทางคมนาคมขนส่ง ขยายพื้นที่เพาะปลูกและที่อยู่อาศัย การขุดคลองเพื่ออำนวยความสะดวกของแม่น้ำเจ้าพระยาระหว่างอยุธยาปากน้ำ แต่เดิมทำกันมาในสมัยอยุธยาตอนปลาย ไม่แต่่นโยบายรัฐบาลในสมัยนั้น มีคำสั่งให้ขุดคลองเพิ่มเติมและบูรณะขุดลอกคลองที่มีอยู่แล้วไม่ให้ตื้นเขินสำหรับใช้ประโยชน์ด้านการขนส่งสินค้า

ต่อมาภายหลังในปี พ.ศ. 2500 มีการตัดทางหลวงเชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพมหานครกับหัวเมืองต่างๆ ตามนโยบายพัฒนาชุมชนจากฝ่ายบริหารงานท้องถิ่นของภาครัฐบาลเพื่อส่งเสริมความเจริญให้เข้าถึงชุมชนจากเส้นทางที่สะดวกขึ้น แต่ผลสะท้อนในอีกมิติหนึ่งที่ปรากฏจากการเข้าถึงชุมชนผ่านเส้นทางคมนาคมขนส่งทางบกนั้น กลับนำไปสู่การหลั่งไหลของประชากรภายนอกจากต่างชุมชนเข้าสู่พื้นที่ชุมชนพื้นถิ่นภายใต้มุมมองแนวคิดที่แตกต่างกัน

อีกทั้งการโยกย้ายของคนในชุมชนพื้นถิ่นเพื่อแสวงหารายได้ในเขตชุมชนเมืองที่เพิ่มมากขึ้นตามสภาพสังคม อาจเป็นเพราะความยากจนจากอาชีพเดิมที่ทำอยู่ หรือการพัฒนาตนเข้าสู่สถานศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งประเด็นเกี่ยวกับการกระจายตัวทางสังคมจากความเจริญไปสู่ชุมชนท้องถิ่นนั้น ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการกระจายตัวของชุมชนท้องถิ่นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมชุมชนพื้นถิ่นที่ปรากฏขึ้นส่วนหนึ่ง มาจากปัจจัยด้านการพัฒนาพื้นที่จากนโยบายขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ไม่เข้มแข็งส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังการกระจายตัวของรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งผลกระทบดังกล่าวมักปรากฏปัจจัยถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมจากกระแสนิยมด้านวัสดุสิ่งของเครื่องใช้จากการเปรียบเทียบกันในระหว่างชุมชน สิ่งเหล่านี้ยังส่งผลกระทบต่อเนื่องถึงความต้องการที่อยู่อาศัยและสาธารณูปโภคอื่นๆ จนกระทั่งก่อรูปเป็นชุมชนแออัดที่พบปัญหาบ่อยครั้งด้านสิ่งแวดล้อมสังคมตามมา

พัฒนาการของศักยภาพพื้นที่ทางวัฒนธรรมในสังคมที่แปรเปลี่ยนไปของแต่ละช่วงยุคสมัยนั้น ส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อการคงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวย่านตลาดน้ำ ความเจริญที่เข้ามาด้วยการแสวงหาผลประโยชน์ต่อพื้นที่ชุมชน สื่อให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบการอยู่อาศัยในวิถีดำรงอยู่จากอดีตเดิม ที่แต่ก่อนสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวย่านตลาดน้ำนั้น ถือเป็นตัวแทนพื้นที่ศูนย์กลางในการค้าขาย แลกเปลี่ยนสินค้าในบริบทวิถีดำรงอยู่แถบลุ่มน้ำ แต่ปัจจุบันนี้ยังปรากฏสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงสู่พื้นที่พักอาศัยแบบชั่วคราว เพื่อให้เหมาะสมต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ชุมชนมากยิ่งขึ้น สะท้อนการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน จากการปรับโครงสร้างและองค์ประกอบต่างๆเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวย่านตลาดน้ำ อีกทั้งการนำวัสดุก่อสร้าง

สมัยใหม่เข้ามาก่อรูปโครงสร้างทั้งภายนอกและภายในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง จึงเป็นเหตุที่แสดงถึงปัญหาสำคัญต่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ด้านสัดส่วนลักษณะเฉพาะต่อภูมิปัญญาเชิงช่างในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวที่ได้สร้างไว้อย่างชาญฉลาดอย่างในอดีต

ปัญหาดังที่กล่าวมาข้างต้นจึงส่งผลให้เกิดงานวิจัยที่มุ่งเน้นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อสร้างและยกระดับศักยภาพวิสาหกิจชุมชนให้พัฒนาระบบนิเวศวัฒนธรรมถิ่นอาศัยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมต่อยอดสู่พื้นที่เศรษฐกิจด้านคุณภาพและบริการจากแนวคิดเห็นร่วมของชุมชนที่คำนึงถึงการคงอยู่ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวย่านตลาดน้ำควบคู่กับการปลูกฝังสร้างแนวคิดความเข้าใจของอัตลักษณ์บริบทพื้นที่ผ่านพฤติกรรมการอยู่อาศัยที่ปรับเปลี่ยนด้วยปัจจัยแวดล้อมต่างๆ จากอดีตสู่ปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาศักยภาพเชิงพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลาง สิ่งแรกที่ควรคำนึงถึงคือกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เมื่อพิจารณาตามผลการศึกษาดังกล่าวจึงเสนอรูปแบบการจัดพื้นที่นิทรรศการเพื่อเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาศักยภาพเชิงพื้นที่ด้านอัตลักษณ์องค์ประกอบสถาปัตยกรรมจากเรือนแถวพื้นถิ่นลุ่มแม่น้ำ สื่อแนวคิดเสริมสร้างกลยุทธ์สำหรับการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับอัตลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพราะถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้

1.1 แนวคิดการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

“ศักยภาพ” (Potential) หากอธิบายความหมายด้านชุมชน มักสื่อถึงลักษณะการดำรงอยู่ในรูปแบบภาวะแฝงตามอำนาจ หรือคุณสมบัติบางอย่างที่ถูกปรับเปลี่ยนให้มีปัจจัยความต้องการอื่นแฝงอยู่ในสิ่งที่ต่างกันของแต่ละพื้นที่ ซึ่งอาจทำให้การพัฒนาปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์แบบจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เมื่อคนในชุมชนมีศักยภาพเต็มอยู่ก็ย่อมสนับสนุนให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพบนพื้นฐานของการช่วยเหลือตนเอง ตามสมรรถภาพสู่ศักยภาพของบุคคลควรมีในปัจจุบัน อาจประกอบด้วย ศักยภาพด้านมิติทัศน์ที่ก่อรูปจากการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในหลักวิชาซีพามากขึ้น ศักยภาพด้านการปฏิบัติงาน ศักยภาพด้านบริบททั้งเศรษฐกิจสังคมและสภาพแวดล้อม ศักยภาพด้านการติดต่อสื่อสาร ศักยภาพด้านการบูรณาการ และศักยภาพด้านการปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อม

Schoenberg ในปี ค.ศ. 1979 ได้นิยามความหมายของ “ศักยภาพชุมชน” เกี่ยวกับการพัฒนาทางสังคมที่เจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่องด้วยปัจจัยที่ต่างกัน พบว่าความสามารถ หรือชุมชนที่มีการเจริญเติบโตเป็นชุมชนที่ประชาชนในชุมชน ทำงานร่วมกันนั้น การจัดการพื้นที่ชุมชนเพื่อสร้างระเบียบทางสังคมต่างๆ หลายด้าน ประชาชนควรตั้งเป้าหมายสำหรับการใช้ชีวิตร่วมกันเป็นหมู่พวก และสามารถเสนอแนวคิดต่างๆ ที่จะร่วมกันดำเนินงานให้บรรลุตามเป้าหมายนั้นๆ ได้ Speiregen, Paul David (1965)

1.2 การพัฒนาศักยภาพในความหมายด้านพื้นที่

สามารถอธิบายเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อรับรู้และวิเคราะห์ศักยภาพเกี่ยวกับกายภาพพื้นที่ตั้งชุมชน สังคม การดำรงอยู่ร่วมอาศัยจากอดีตสู่ปัจจุบัน คติความเชื่อประเพณีทางวัฒนธรรมร่วมสมัยเพื่อการพัฒนาอย่างเป็นระบบมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาทั้งในระดับประเทศและระดับท้องถิ่นทำให้นำสู่การ กำหนดแผนพัฒนาจากกรอบแนวคิดร่วมจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ได้แนวทางการระบุประเด็นศักยภาพพื้นที่สู่การพัฒนาพื้นที่ศึกษา

รูปแบบบูรณาการ คำนึงถึงความสอดคล้องกับบริบทการดำรงอยู่ในปัจจุบัน โดยอาศัยการวิเคราะห์ปัจจัยด้านการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ต่อการประกอบอาชีพเพื่อดำรงวิถีชีวิตในชุมชน เพราะเป็นตัวแปรสำคัญที่ก่อเกิดการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของคนในชุมชนนั้นๆ อาศัยการปรับตัวที่มีความแตกต่างตามปัจจัยศักยภาพพื้นที่

1.3 ศักยภาพในความหมายด้านชุมชน

“การพัฒนา” ในความหมายด้านชุมชน “พัฒนา” เกิดขึ้นและนำมาใช้ครั้งแรกในคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยนักเศรษฐศาสตร์ได้นำมาใช้เรียกการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการใช้แรงงานคนและสัตว์มาเป็นพลังงานจากเทคโนโลยี เช่น เครื่องจักร เครื่องยนต์ต่างๆ อาชีพของคนในสังคมเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นการประกอบอาชีพทางด้านอุตสาหกรรม วิธีการผลิตเปลี่ยนจากการยังชีพเป็นวิธีการผลิตเพื่อการค้า ที่อยู่อาศัยเปลี่ยนจากชนบทเป็นเมืองสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนจากสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติเป็นสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้นหลังจากนั้นคำว่า “พัฒนา” ก็ได้แพร่กระจายออกไปทั่วโลกโดยความหมายกว้างๆ ทั่วไปแล้ว หมายถึงการกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ (การพัฒนาหมู่บ้านตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, 2556)

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาจึงเป็นแนวคิดที่มีรากฐานมาจากความสนใจ ซึ่งเกิดขึ้นจากการสังเกตการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งอธิบายไว้อย่างชัดเจนว่าสังคมและวัฒนธรรมของมนุษยชาติมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาด้วยสาเหตุต่างๆ หลายประการดังนี้ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment) การเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร (Population change) การอยู่โดดเดี่ยวและการติดต่อกัน (Isolation and contact) ลักษณะโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and cultural structure) และระดับของความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge and technology) รวมถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นจากความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลง หรือนโยบายของผู้นำประเทศจากปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผ่านมา

2. ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

2.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา เน้นการศึกษาเนื้อหาสำคัญด้านปัจจัยที่ส่งผลต่อการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชุมชนจากการเปลี่ยนแปลงรูปแบบบริบททางสังคมที่ส่งผลกระทบต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถว รวมถึงศึกษาความหลากหลายจากวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีการผลิตและสังคมวัฒนธรรมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงส่งผลกระทบต่อกรอบเรือนจากวัสดุพื้นถิ่น ด้านการรับรู้ ด้านแนวคิด ด้านรูปแบบ ด้านรสนิยม และการปรับเปลี่ยนรูปแบบเครื่องเรือนต่อกิจกรรมที่ต่างของช่วงอายุตอบสนองพฤติกรรมผู้ใช้

2.2 ขอบเขตด้านพื้นที่ ในรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับขอบเขตพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ อาศัยอ้างอิงข้อมูลผลเกี่ยวกับพื้นที่ศึกษาบางส่วนจากงานวิจัยโดย ศุภโชค สนธิไชย (2564) เรื่อง อัตลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวย่านตลาดน้ำภาคกลาง เพื่อใช้สำหรับการกำหนดเกณฑ์คัดเลือกพื้นที่กลุ่มตัวอย่างและเรือนกรณีศึกษาเพื่ออธิบายผลการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงศึกษาเปรียบเทียบเรือนแถวในพื้นที่ตั้งที่ต่างกันจากช่วงเวลาเพื่ออธิบายข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยด้านความสัมพันธ์ระหว่างอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมเรือนแถวกับการปรับตัวภายใต้บริบทภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงหรือปรากฏอยู่อย่างไรในสภาพปัจจุบัน

ซึ่งรายละเอียดข้อมูลสำหรับประเด็นการศึกษาสำรวจพื้นที่และวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะรูปแบบอัตลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวย่านตลาดน้ำภาคกลาง จะมุ่งเน้นศึกษาวัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture Studies) ควบคู่การศึกษาพื้นที่สำรวจถึงความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) กับสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture) เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการสำหรับการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ ผ่านแนวคิดการจัดนิทรรศการชุมชนส่งเสริมให้อัตลักษณ์ทางพื้นที่ด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวย่านตลาดน้ำ ที่สามารถนำไปอธิบายถึงศักยภาพในความหมายด้านชุมชนที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์บริบทช่วงสมัยสู่การวิจัยเชิงพัฒนา (Developmental Studies) สร้างแนวทางการเผยแพร่ข้อมูลของชุมชนจากอดีตสู่ปัจจุบัน

เบื้องต้นเมื่อสืบค้นตามเอกสารทางวิชาการย้อนหลังในช่วงปี พ.ศ. 2250 - 2475 (ช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง) ที่สามารถระบุถึงข้อมูลอ้างอิงเชิงพื้นที่ตั้งถิ่นฐานทางประวัติศาสตร์ทางสถาปัตยกรรมด้านกายภาพของภูมิศาสตร์ที่ตั้งถิ่นฐานพื้นที่สังคม พบว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวที่ปรากฏและคงอยู่ย่านตลาดน้ำภาคกลางนั้น ส่วนใหญ่มีอายุเรือนมากกว่า 50 ถึง 100 ปีขึ้นไป อีกทั้งเรือนที่ยังคงอยู่ในปัจจุบันจากสภาพความสมบูรณ์จากโครงสร้างองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมประเภทเรือนแถวกลุ่มแม่น้ำ มักปรากฏรวมกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานพื้นที่บริเวณลุ่มแม่น้ำในฝั่งด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา อาทิเช่น “ดินดอนสามเหลี่ยมเจ้าพระยา” (Chao Phraya Delta) ศรีสัคร วัลลิโกดม (2559) คือบริเวณพื้นที่สามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยาบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำท่าจีนจังหวัดสุพรรณบุรี ลุ่มแม่น้ำแม่กลองจังหวัดสมุทรสงคราม

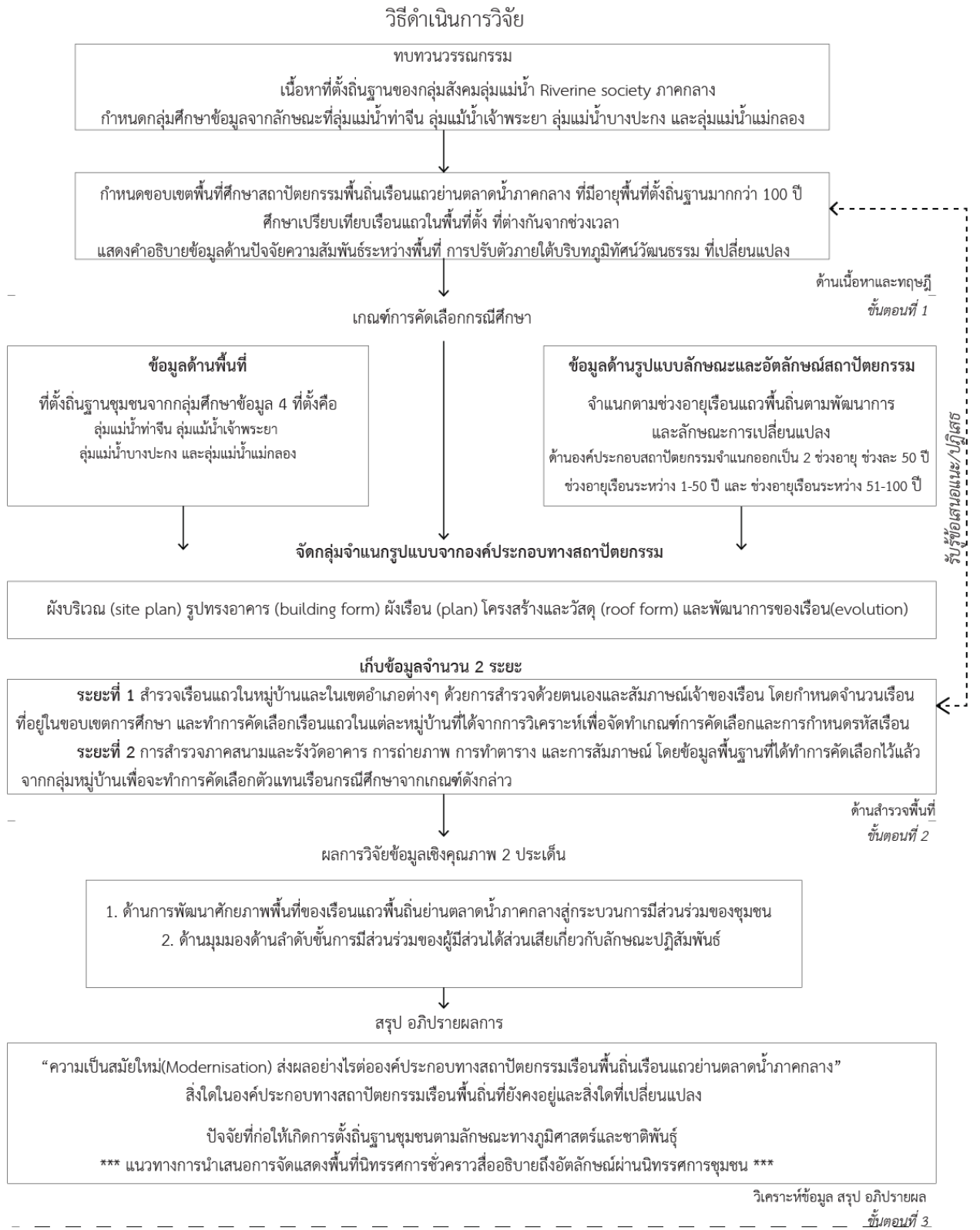
จากการลงสำรวจพื้นที่ในสภาพปัจจุบันจึงสามารถกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาสำหรับงานวิจัยครั้งนี้ในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำแม่กลองจังหวัดสมุทรสงครามตอนล่างทางฝั่งตะวันตก โดยระบุขอบเขตพื้นที่ศึกษาคือ กลุ่มเรือนแถวย่านชุมชนตลาดน้ำอัมพวา ตำบลอัมพวา อำเภอมะขาม จังหวัดสมุทรสงคราม เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวยังคงปรากฏสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวที่คงอยู่ตามบริบทวิถีชีวิตย่านตลาดน้ำที่สามารถปรับตัวตามรูปแบบสังคมร่วมสมัย สามารถอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างบริบททางภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับบริบททางวัฒนธรรมชุมชนลุ่มแม่น้ำ อีกทั้งพื้นที่ดังกล่าวยังผ่านช่วงเปลี่ยนแปลงสมัยการปกครอง แต่อัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของเรือนแถวลุ่มแม่น้ำยังคงอยู่ภายใต้ลักษณะเฉพาะของบริบทสังคมที่หลากหลายเกี่ยวการเคลื่อนย้ายเพื่อแสวงพื้นที่อยู่อาศัย

3. วิธีการดำเนินการวิจัย

ดังที่กล่าวมาข้างต้นโครงการวิจัยครั้งนี้เป็นโครงการวิจัยเชิงพื้นที่ที่กรณีศึกษาส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัยใน 2 องค์ประกอบการวิจัยย่อย เพื่อให้ทราบถึงศักยภาพพื้นที่ของกลุ่มสังคมลุ่มแม่น้ำและอัตลักษณ์ลักษณะเฉพาะเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางในพื้นที่ศึกษาจากการศึกษา สำรวจเก็บข้อมูลทางกายภาพด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นและเสนอกรอบแนวคิดแนวทางการออกแบบนิทรรศการชุมชนที่สื่อถึงการนำเสนอข้อมูลภูมิปัญญาวิถีชุมชนย่านตลาดน้ำภาค สู่การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

บทความวิจัยในครั้งนี้ จึงมุ่งประเด็นสื่อคำอธิบายผ่านผลวิเคราะห์ สำรวจพื้นที่และเสนอแนวคิดในการออกแบบนิทรรศการชุมชน เป็นสำคัญ ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้นั้น นำมาสังเคราะห์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถตอบสนองการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วม

ของชุมชนในระดับพื้นฐานเพื่อเสนอกรอบแนวคิดแบบองค์รวม เกี่ยวกับรายละเอียดระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เป็นหลัก

ภาพที่ 1 แสดงรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย

4. การรวบรวมข้อมูล

4.1 ขั้นตอนที่ 1 ทบทวนวรรณกรรมศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ความหมายของแนวคิดและทฤษฎีกลุ่มสังคม กลุ่มแม่น้ำ ศึกษานิยาม ความเป็นพื้นถิ่น (Vernacular) และประเพณี (Tradition) เป็นธรรมชาติที่ไม่หยุดนิ่ง (Dynamic) ประเพณีที่ส่งต่อทางด้านวัตถุสิ่งประดิษฐ์ (Artefact) การปฏิบัติ (Practice) และความเชื่อ (Belief) เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในความสัมพันธ์ระหว่างสังคมและประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture) จากแนวคิดด้านเรือนและถิ่นที่ตั้งเดิมสู่การย้ายถิ่นฐานของกลุ่มสังคมกลุ่มแม่น้ำ และเรือนพื้นถิ่นชาวบ้าน

4.2 ขั้นตอนที่ 2 ด้านสำรวจพื้นที่ และวิเคราะห์จำแนกพื้นที่ที่ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล จะเป็นการวิเคราะห์แบบองค์รวม ในลักษณะของการหาความสัมพันธ์ของผลการศึกษาที่นำไปสู่การสรุปประเด็นที่เป็นตัวแปรสำคัญในการวิเคราะห์เนื้อหาพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของกลุ่มสังคมกลุ่มแม่น้ำภาคกลาง ศึกษาพื้นที่ทางอัตลักษณ์สถาปัตยกรรมจากเรือนแถวกลุ่มแม่น้ำผ่านการเก็บข้อมูลลงพื้นที่สำรวจสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวย่านตลาดน้ำภาคกลางบริเวณย่านเรือนแถวในขอบเขตการศึกษาด้านทิศตะวันตกในกลุ่มแม่น้ำภาคกลางเป็นพื้นที่ศึกษาหลัก ถือเป็นพื้นที่ตัวแทนศึกษารูปแบบลักษณะและองค์ประกอบของเรือนในแต่ละช่วงอายุบริเวณพื้นที่กลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งใช้เป็นพื้นที่ตัวแทนในการศึกษาวิจัยเพื่อนำข้อมูลจากการลงสำรวจพื้นที่ดังกล่าวเพื่อวิเคราะห์ถึงแนวทางการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน อธิบายผ่านแนวคิดการกำหนดรูปแบบพื้นที่จัดนิทรรศการชุมชนสื่ออัตลักษณ์ทางพื้นที่ให้เด่นชัดยิ่งขึ้น

4.3 ขั้นตอนที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูล สรุปและอภิปรายผลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ประเด็นที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือ การวางแผนการพัฒนาพื้นที่ให้เหมาะสมกับศักยภาพทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

อธิบายผลลักษณะการวิเคราะห์แบบองค์รวม ในความสัมพันธ์ของผลการศึกษาที่นำไปสู่การสรุปประเด็นที่เป็นตัวแปรสำคัญในการออกแบบและพัฒนาศักยภาพชุมชนนำเสนอผ่านพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการ จากประเด็นหรือคำถามการวิจัย (Research Question) แนวคิดทฤษฎี (Concept and Theory) และข้อมูลหรือสิ่งที่ค้นพบ (Data and Finding) แนวคิดการเพิ่มศักยภาพอัตลักษณ์ชุมชนผ่านการออกแบบผลิตภัณฑ์เครื่องเรือนพื้นถิ่นจากโครงการวิจัยที่ได้เข้าร่วมในโครงการแนวทางการออกแบบเครื่องเรือนที่สะท้อนอัตลักษณ์บริบทเชิงพื้นที่เรือนพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลาง รวมถึงสรุป อภิปรายผลการวิจัย

ซึ่งจากผลวิเคราะห์จะนำมาสรุปอภิปรายผลสร้างองค์ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามหลักการพื้นฐานและกระบวนการแนวทางการสังเคราะห์งานวิชาการ (Principle and Approach of Academic Synthesis) ที่ประกอบด้วย การหาผลลัพธ์ตอบวัตถุประสงค์จากการสังเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Synthesis)

จากขั้นตอนการสังเคราะห์งานวิจัยด้วยวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Synthesis) รวมถึงการกำหนดวงกรอบแนวคิดการนำเสนอการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ การสังเขปข้อมูล การวางลำดับประเด็นการสังเคราะห์ โดยแบ่งการสังเคราะห์ออกเป็น 2 รูปแบบคือการสังเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลดิบ (Primary Analysis) และ การสังเคราะห์งานวิจัย (Meta-analysis) ในโครงการย่อย เพื่อสรุป อภิปรายผลองค์รวมของโครงการวิจัยหลัก โดยกำหนดการกำหนดวัตถุประสงค์ของการสังเคราะห์ (Objectives Defining) ของโครงการวิจัยไว้ คือ

การวางกรอบแนวคิดการนำเสนอ (Conceptual Framework Making) การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ที่ศึกษา กำหนดกรอบแนวคิดเชิงองค์ประกอบจากพื้นที่ศึกษา และกรอบแนวคิดเชิงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุมชน เสนอแนวคิดการเพิ่มศักยภาพอัตลักษณ์ชุมชนผ่านการออกแบบพื้นที่นันทนาการชั่วคราวบริเวณภายในพื้นที่ตัวแทนที่ยังคงช่วยด้วยบริบททางวัฒนธรรมชุมชน

การสังเขปข้อมูล (Condensation) จากการสำรวจพื้นที่ศึกษาองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมเรือนพื้นถิ่นที่ยังคงอยู่และสิ่งใดที่เปลี่ยนแปลงเพื่อการวางลำดับประเด็นการสังเคราะห์ (Birth Order Defining)

6. ผลการวิจัย

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวย่านตลาดน้ำภาคกลาง ถือเป็นภารกิจรูปความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ในงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นวิถีชีวิตรูปแบบลักษณะเฉพาะของสังคมลุ่มแม่น้ำ ความชัดเจนจากความสัมพันธ์เชิงพื้นที่คือสังคมที่มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อันเนื่องมาจากความแตกต่างที่ปรับเปลี่ยนบนพื้นฐานความหลากหลายในแต่ละชาติพันธุ์สู่ประเพณีทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงหรือดำรงอยู่ในรูปแบบเฉพาะตามความเหมาะสมในยุคสมัยสภาพสังคม จากบุคคลภายนอกพื้นที่เข้าสู่จากการเคลื่อนย้ายสู่พื้นที่ภายในที่สร้างความสัมพันธ์เชื่อมโยงทางสังคมที่หลากหลายตามความต้องการกันอย่างต่อเนื่อง สิ่งปรากฏดังกล่าวก่อให้เกิดลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจากการบูรณาทางวัฒนธรรมและการปรับเปลี่ยนทางสังคมเมืองในรูปแบบเฉพาะพื้นถิ่นอาศัยค่อยๆ ก่อรูปขึ้นเป็นสังคมตามบริบทพื้นที่นั้น

ผลการวิจัยเชิงสำรวจทางกายภาพเพื่อเก็บข้อมูล (Survey Research) และวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผ่านการนำเสนอแบบจำลองในสัดส่วนจากแบบจำลองพื้นที่กรณีศึกษา ยังสามารถอธิบายผลให้เห็นถึงปัจจัยต่อการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยผลวิเคราะห์แสดงให้เห็นถึงรูปแบบการวางแผนพัฒนาพื้นที่ของเดิมที่พบอยู่ในปัจจุบันเพื่อนำไปศึกษาพื้นที่สู่แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อพื้นที่ โดยคำนึงถึงรูปแบบลักษณะการก่อรูปอัตลักษณ์ในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวย่านตลาดน้ำภาคกลาง ที่ต่อยอดสู่การวิจัยเชิงพัฒนา (Developmental Studies)

6.1 ด้านการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ประเด็นที่สำคัญคือการวางแผนการพัฒนาพื้นที่ที่เหมาะสมกับศักยภาพทางเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ (Potential Surface Analysis) และเทคนิคการซ้อนทับข้อมูล (Overlay Analysis) เนื่องจากการพัฒนาตัวอย่างรวดเร็วจากสภาพสังคมร่วมสมัย รูปแบบ

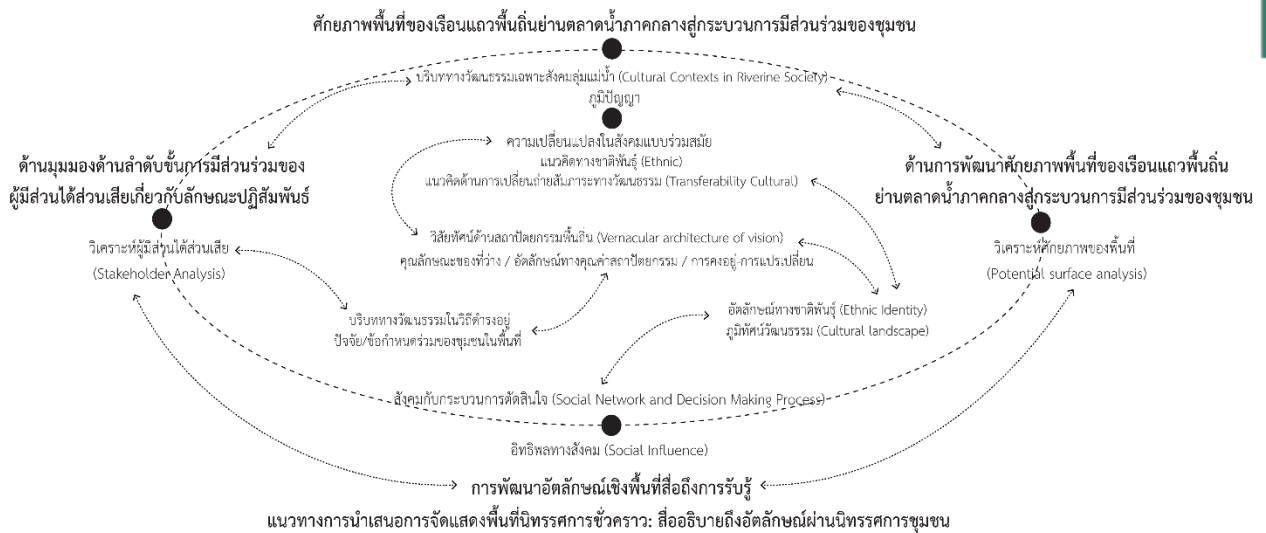
ของสังคมในชุมชนเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลาง จึงพบอัตลักษณ์เชิงพื้นที่จากปัจจัยการรับรู้ทั้งในด้านกายภาพภูมิประเทศ และด้านจิตวิทยาของชุมชนที่มีผลต่อการรับรู้บุคคลภายนอกเข้าสู่ชุมชนรูปแบบกลมกลืนเอื้อประโยชน์ต่อกัน ผ่านลักษณะการพัฒนาศักยภาพพื้นที่เชิงเศรษฐกิจชุมชน

อีกทั้ง ระบบกิจกรรมบนพื้นที่เกี่ยวกับพฤติกรรมกรรับรู้อัตลักษณ์พื้นที่ การประเมินค่าสิ่งรับรู้ก็แตกต่างกันจากรูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชน แนวคิดกระบวนการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่เป็นแนวคิดร่วมอธิบายเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้มีส่วนร่วมได้สูญเสียในกระบวนการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ ในลักษณะการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) เป็นแนวคิดสำหรับกรวิเคราะห์กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลด้านต่างๆ ที่เหมาะสมต่อความสำเร็จในการดำเนินการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ ในความสัมพันธ์ร่วมระหว่างการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

6.2 ด้านมุมมองด้านลำดับขั้นการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับลักษณะปฏิสัมพันธ์

สิ่งที่เกิดขึ้นท่ามกลางผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และการให้อำนาจของการตัดสินใจ ตอนนโยบายพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ควรคำนึงถึงความสำคัญจากมุมมองด้านการมีส่วนร่วมรูปแบบหุ้นส่วนหรือพันธมิตร (Partnership Process) ที่สามารถเชื่อมโยงโครงข่ายทางสังคม ต่อกระบวนการตัดสินใจ (Social Network and Decision Making Process) ร่วมกับการปรับรูปแบบจากศักยภาพพื้นที่และกิจกรรมทางสังคม ที่คำนึงถึงความคิดเห็นของคนภายในชุมชนเป็นประเด็นสำคัญ กำหนดเงื่อนไขและข้อจำกัดของการบูรณาการศักยภาพพื้นที่เพื่อการพัฒนา สู่การวิเคราะห์ที่ต่อเนื่องในความสัมพันธ์ของประเด็นศักยภาพพื้นที่ เพื่อค้นหาจุดร่วมของศักยภาพพื้นที่ เช่น ศึกษาแนวทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ผ่านอัตลักษณ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวย่านตลาดน้ำภาคกลาง หากเสริมสร้างกลยุทธ์ การประชาสัมพันธ์เชิงพื้นที่อัตลักษณ์ และการสร้างเอกลักษณ์ในด้านต่างๆ ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวพัฒนาพื้นที่พักแบบชั่วคราวตอบรับการเข้าถึงสภาพแวดล้อมพื้นที่ย่านตลาดน้ำภาคกลาง ปรับแนวทางให้เหมาะสมสอดคล้องต่อลักษณะโครงสร้างพื้นฐานรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อัตลักษณ์

รวมถึงการจัดการการพัฒนาสินค้าและของที่ระลึกเพื่อมุ่งเน้นส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน ถือเป็นสิ่งสำคัญที่คอยขับเคลื่อนคุณภาพวิธีการดำรงอยู่ด้วยจากพึ่งพาอาศัยจากศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวด้านการพัฒนาสินค้าและของที่ระลึกผ่านแนวทางการออกแบบเครื่องเรือนจากวัสดุพื้นถิ่นสื่อภูมิปัญญาวิถีชุมชนย่านตลาดน้ำภาคกลาง จากการมีส่วนร่วมของชุมชนตั้งแต่กระบวนการคิด กระบวนการผลิต และกระบวนการจำหน่าย ใน 4 กลุ่มหลัก กล่าวคือ 1) กลุ่มชุมชนเก่าเดิมพื้นที่ย่านตลาดน้ำ 2) กลุ่มนักวิชาการ 3) กลุ่มภาคเอกชน มีศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวด้านการพัฒนาสินค้า และ 4) กลุ่มภาครัฐมีศักยภาพส่งเสริมสนับสนุนนโยบายแนวคิดของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงพื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมวิถีชุมชน

ภาพที่ 2 ผลวิเคราะห์การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

6.3 แนวทางการนำเสนอการจัดแสดงพื้นที่นิทรรศการชั่วคราวสื่ออธิบายถึงอัตลักษณ์ผ่านนิทรรศการชุมชน

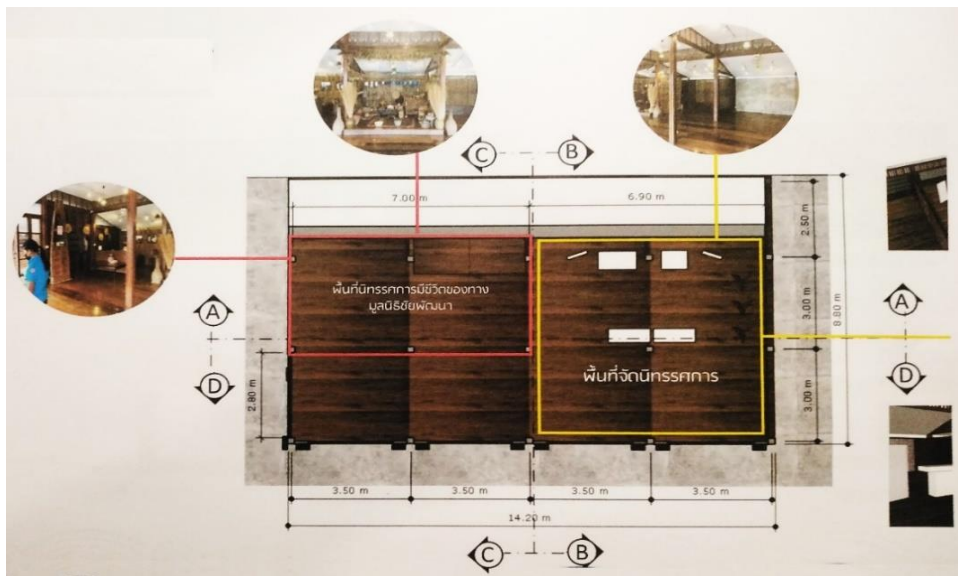
ถือเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถสร้างการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ถือเป็นการพัฒนาที่เชื่อมโยงกับหลักการจัดแสดงนิทรรศการในโลกสากลที่เริ่มสร้างฐานจากงานแสดงสินค้ากลุ่มย่อยภายในชุมชน สู่เป้าหมายเพื่อการการแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้า ต่อมาอาจขยายการจัดแสดงในประเด็นเรื่องราวอื่นๆ ทั้งในด้านวัฒนธรรม เช่น พิธีกรรม ความเชื่อ ชีวิตความเป็นอยู่ ด้านอุตสาหกรรม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และศิลปะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ด้านเป้าหมายอื่นๆ

รวมถึงยังสามารถปรับเปลี่ยนตามช่วงสมัยเพื่อแสดงให้เห็นถึงความรู้ของภูมิปัญญาพื้นถิ่นที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์หรือกระตุ้นเจตคติใหม่ๆ เป็นแรงบันดาลใจให้เกิดการนำเสนอรายละเอียดของอัตลักษณ์พื้นที่เชิงท่องเที่ยว ควรกำหนดการจัดแสดงนิทรรศการมีทั้ง 2 รูปแบบ คือแบบทั่วไป และแบบถาวร ควบคู่กันอย่างต่อเนื่อง

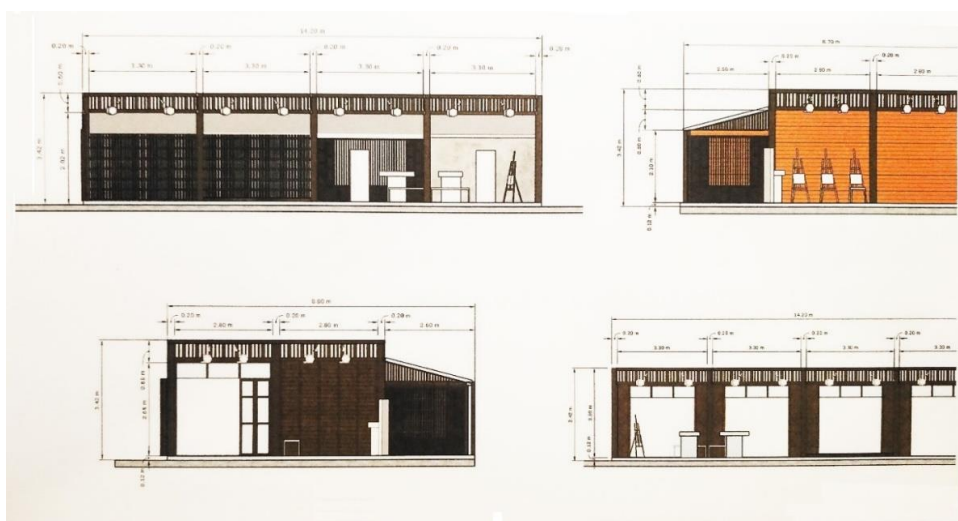
อย่างไรก็ตาม เพื่อแสดงให้เห็นถึงรูปแบบในการนำเสนอแนวทางการจัดนิทรรศการชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงนำเสนอ แบบพื้นที่จัดแสดงสื่อถึงอัตลักษณ์พื้นที่ของลักษณะเฉพาะของสังคมกลุ่มแม่น้ำในฝั่งด้านทิศตะวันตกคือ เรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำอัมพวา ตำบลอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่สามารถอธิบายผลสำรวจเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายเพื่อแสวงพื้นที่อยู่อาศัย ตลอดจนการปรับตัวในวิถีดำรงอยู่จากอดีตสู่ปัจจุบัน โดยพื้นที่จัดนิทรรศการนั้น จะแบ่งเป็น 2 พื้นที่จัดแสดงหลัก กล่าวคือ 1) พื้นที่แสดงข้อมูลเรื่องราววิถีดำรงอยู่ของชุมชนคลองและตลาดน้ำอัมพวา 2) พื้นที่จัดแสดงแบบจำลองย่อส่วนเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำอัมพวา สำหรับการจัดนิทรรศการชั่วคราวภายในบริเวณพื้นที่ชุมชน ได้กำหนดใช้พื้นที่บางส่วนของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำอัมพวาเป็นสถานที่ตัวแทนเพื่อสื่ออัตลักษณ์ผ่านกระบวนการนำเสนอของบุคคลในชุมชน ซึ่งถือเป็นประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมในชุมชนผ่านพื้นที่จัดนิทรรศการ แสดงรายละเอียดแบบพื้นที่ดังนี้

จากแนวทางการนำเสนอการจัดแสดงพื้นที่นิทรรศการชั่วคราวดังกล่าวจึงนำเสนอแนวทางการจัดผังบริเวณพื้นที่จัดแสดงข้อมูลไว้ 2 ส่วนพื้นที่ คือ

- พื้นที่ (ก) ให้ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถว อธิบายผ่านสื่อด้านความชัดเจนทางองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงจากอดีตและยังคงอยู่ปรากฏในสภาพบริเวณพื้นที่ปัจจุบันจากภาพที่ 4 และภาพที่ 5
- พื้นที่ (ข) จัดนิทรรศการสำหรับแสดงแบบจำลองทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถว ร่วมกับภาพวาดมือเรือนแถวในแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน จากภาพที่ 6 และภาพที่ 7

ภาพที่ 3 ผังพื้นที่จัดนิทรรศการชุมชนที่สะท้อนอัตลักษณ์บริบทเชิงพื้นที่ เขตพื้นที่เรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำอัมพวา (ที่มา: ศุภโชค สนธิไชย, 2564)

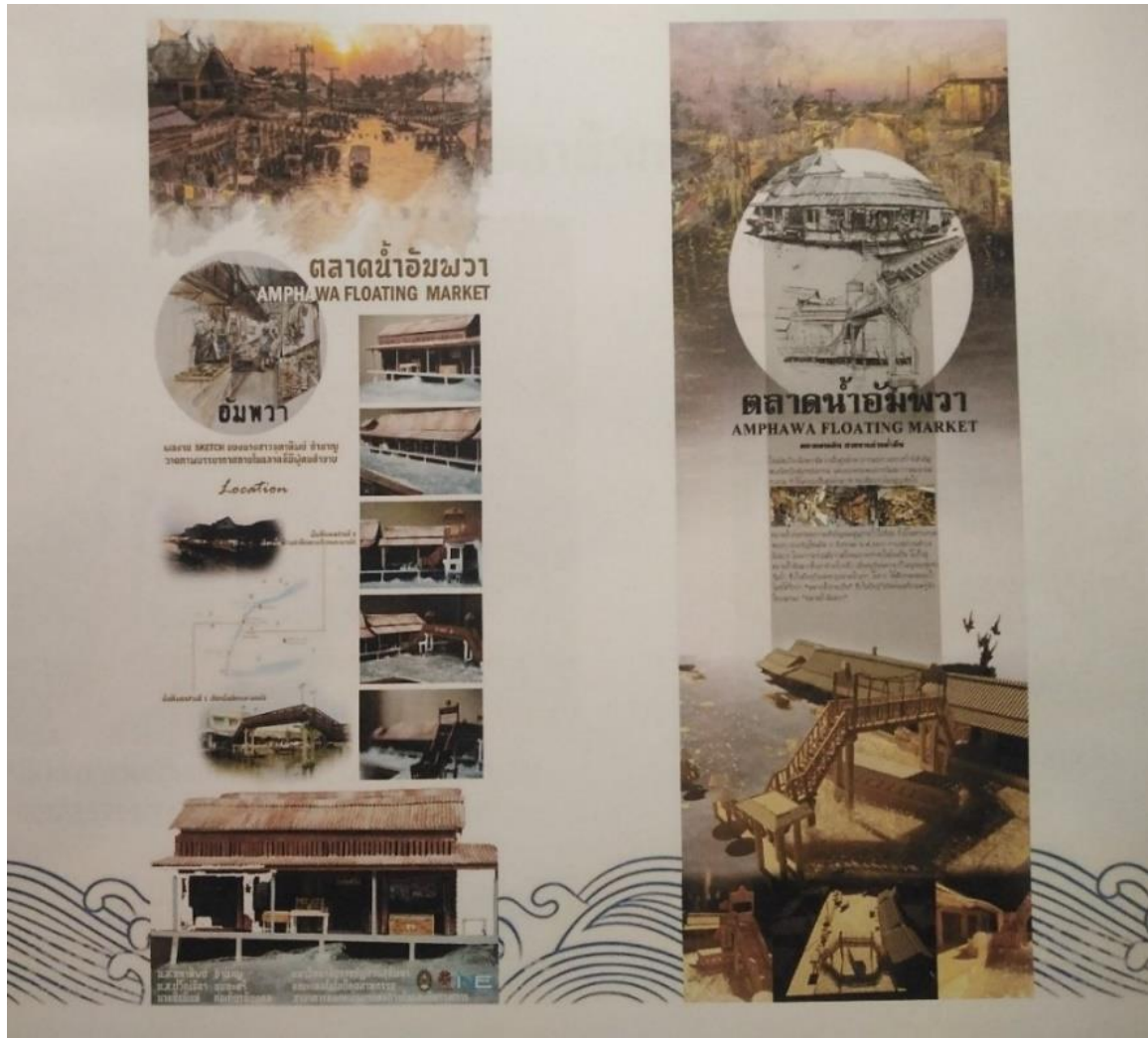
ภาพที่ 4 แบบรูปด้านพื้นที่จัดนิทรรศการชุมชนที่สะท้อนอัตลักษณ์บริบทเชิงพื้นที่ เขตพื้นที่เรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำอัมพวา (ที่มา: ศุภโชค สนธิไชย, 2564)

ภาพที่ 5 แบบรูปทัศนียภาพ (Perspective) พื้นที่จัดนิทรรศการชุมชนที่สะท้อนอัตลักษณ์บริบทเชิงพื้นที่ เขตพื้นที่เรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำอัมพวา (ที่มา: ศุภโชค สนธิไชย, 2564)

ภาพที่ 6 แบบจำลองย่อสัดส่วนเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำอัมพวา เขตพื้นที่เรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำอัมพวา (ที่มา: ศุภโชค สนธิไชย, 2564)

ภาพที่ 7 สื่อแสดงข้อมูลเรื่องราววิถีดำรงอยู่ของชุมชนคลองและตลาดน้ำอัมพวา เขตพื้นที่เรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำอัมพวา (ที่มา: ศุภโชค สนธิไชย, 2564)

7. สรุปและอภิปรายผล

พฤติกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลในสังคมลักษณะเฉพาะของสังคมลุ่มแม่น้ำ (Cultural Context in Riverine Society) ภายใต้อัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ (Race Identity) และภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) แสดงให้เห็นทราบถึงปัจจัยที่สำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน (Public Participation Process) อันเป็นผลเนื่องมาจากความกดดันของกลุ่ม (Group pressure) เกิดจาก อิทธิพลทางสังคม (Social Influence) จากสภาพการเร้าการเสริมแรงปรับเปลี่ยนในวิถีดำรงอยู่ ที่ต้องอาศัยการสร้างรายได้จากกระบวนการพัฒนาตนเองในรูปแบบเศรษฐกิจชุมชนจากแนวคิดเสริมสร้างกลยุทธ์ การประชาสัมพันธ์เชิงพื้นที่อัตลักษณ์ ที่ส่งผลให้การเปรียบเทียบทางสังคมให้มีแนวโน้มที่ลดน้อยลงอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นลักษณะอิทธิพลทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนในปัจจุบัน ด้วยเหตุผลบางอย่างที่พบจากบุคคลภายนอกพื้นที่ชุมชนเข้าสู่ชุมชน และแสดงแนวคิดที่อาจไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้นจากการเปรียบเทียบลำดับชั้นทางสังคม แต่สิ่งที่ปรากฏนั้นส่งผลเกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะทัศนคติ และพฤติกรรมให้เป็นไปใน

รูปแบบที่สังคมยอมรับ จนชุมชนสามารถพัฒนารูปแบบเฉพาะตนให้ตอบสนองสร้างเหตุผลจากแรงกระตุ้นทางสังคมร่วมสมัยให้กลายเป็นการความต้องการที่จะลอกเลียนแบบพฤติกรรมนั้นๆ ในทางที่เหมาะสมร่วมสมัย ทั้งทางตรงและทางอ้อม

อย่างไรก็ตาม จากผลสำรวจสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเรือนแถวย่านตลาดน้ำภาคกลาง ยังมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการสืบค้น ประวัติเรือนแถวต่อพื้นที่ในกิจกรรมที่ต่างกันในอดีตอยู่หลายประการ จึงส่งผลให้การวิเคราะห์ผลเกี่ยวกับรูปแบบวิถีการดำรงอยู่ของชุมชนต่อเรือนแถวจะปรากฏข้อมูลที่ยังไม่ชัดเจน รวมถึงการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของพื้นที่ ยังคงให้ความสำคัญที่น้อยลงต่อการอนุรักษ์เรือนแถวย่านตลาดน้ำ ทั้งนี้คณะผู้วิจัยจึงบันทึกระบุข้อปัญหาเหล่านี้ไว้ เพื่อเป็นข้อแก้ไขเสนอแนะแนวทางสร้างกรอบการสำรวจในภาคสนามผ่านการร่วมมือกับองค์กรที่รับผิดชอบแผนบริหารจัดการชุมชนจากกรณีศึกษาอื่นๆ ในโอกาสต่อไป

8. กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ที่ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยนี้ ขอขอบคุณ คณะผู้ร่วมวิจัย และบุคลากรหน่วยงานอื่นๆ ที่อนุเคราะห์ให้ความสนับสนุนข้อมูลต่างๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่องานวิจัยในครั้งนี้ รวมถึงคณาจารย์ผู้ใหญ่ที่ช่วยแนะนำให้คำปรึกษาให้คำชี้แนะและพัฒนากระบวนการคิดที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง จนนำไปสู่การแสวงหาคำตอบและข้อค้นพบที่สำคัญของงานวิจัย และช่วยตรวจทานการเขียนวิทยานิพนธ์นี้อย่างละเอียด ซึ่งส่งผลทำให้ผู้วิจัยสามารถทำงานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี ในวาระสุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ที่ ผู้วิจัยไม่ได้กล่าวถึงมา ณ ที่นี้ด้วย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นที่ย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน งบประมาณรายได้ปี พ.ศ. 2564 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

9. เอกสารอ้างอิง

- Armstrong, G. & Kotler, P. (2009). *Marketing, an introduction*. 9th edtion. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Dale G, Cleaver. (1972). *Interior and Numerical Method*. volume 1: English 375 pages; ISBN-10 : 0155034316.
- Fuller, G.W. (1994). *New Product Development from Concept to Marketplace*. volume 2 : 36 pages.
- Oliver, P. (1997). *Encyclopedia of vernacular architecture of the world*. volume 1: Cambridge University Press.
- Peter Drucker. (2006). *The Practice of Management*. volume 1: New York 405 pages; ISBN-0-06 091316-9.
- Rapoport. (1990). *The meaning of the built environment*. volume 1: University of Arizona Press.
- Speiregen, Paul David. (1965). *Urban Design the Architecture of Towns and Cities*. 3rd edition, McGraw Hill.
- กิตติพงษ์ ล้ออุทัย. (2554). *แนวคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนกรณีศึกษา: ชุมชนตลาดล่าง ในเขตเมืองเก่าลพบุรี*. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกรียงไกร เกิดศิริ. (2559). *ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อุษาคเนย์
- เจนยูท ล้อใจ. (2561). *สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2559). ลักษณะสำคัญของ“สังคมลุ่มแม่น้ำ”: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: แนวคิดและวิธีการ.” [ออนไลน์]
เข้าถึงเมื่อ 25 พฤษภาคม 2563 จาก <http://lek-prapai.org/home>

ศุภโชค สนธิไชย. (2564). รายงานวิจัย การพัฒนาศักยภาพพื้นที่ของเรือนแถวพื้นถิ่นย่านตลาดน้ำภาคกลางสู่กระบวนการมี
ส่วนร่วมของชุมชน. งบประมาณรายได้ปี พ.ศ. 2564 มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ประติมา นิมสมอ. (2555). ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร.

วีระ อินพันทัง. (2550). ปลุกเรือนค้อยตามผืนดิน ปักถิ่นค้อยตามสายน้ำ: รวบรวมบทความทางวิชาการว่าด้วยสถาปัตยกรรม
และภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. (2543). “ความหลากหลายของเรือนพื้นถิ่นไทย.” เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 22-23 มิถุนายน 2543.